

Promoting Deep Reading Through the «Overton Window» Model

Yevgeniia Kyianytsia,

Associate professor, Candidate (Ph.D.)
of Science in Social Communications

Associate professor at

the Department of

journalism and advertising chair,

E-mail: y.kyyanytsya@knute.edu.ua,

<https://orcid.org/0000-0002-9629-9865>

State University of Trade and Economics
Kyoto Street, 19, Kyiv, 02156

Citation:

Kyianytsia, Y. (2025). Promoting Deep
Reading Through the «Overton
Window» Model. *Social Communications:
Theory and Practice*, 17(2).

DOI: 10.51423/2524-0471-2025-17-2-5
© Kyianytsia, Y. (2025).

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Submitted to the editor 15.10.2025

Review 1 22.10.2025

Review 2 21.11.2025

Accepted for printing 24.11.2025

Abstract

The article explores how digital media practices are changing in the context of the rise of short-format audiovisual content, which is gradually replacing deep reading as a form of cognitive engagement with text.

Purpose. The study aims to conceptualize the integration of deep reading into the modern digital landscape by applying the Overton Window model as a strategic tool to shift this practice from marginalization to full acceptance and public endorsement.

Methodology. A combination of interdisciplinary methods was employed: analysis and synthesis of existing literature, conceptual modeling, and reflective analysis. These approaches helped to understand how cognitive practices are transforming under the influence of algorithmically structured digital platforms and short-format content.

Results. It is demonstrated that the dominance of short-format audiovisual content encourages superficial information processing, displacing deep reading. The Overton Window model is interpreted positively – as an effective mechanism for promoting educational and cultural practices. Recommendations are proposed for utilizing digital platforms and recommendation algorithms to gradually popularize deep reading through interactive formats such as challenges, thematic collections, series of video and audio materials, online clubs, and book festivals. These initiatives can make deep reading a socially valued norm.

Conclusions. Deep reading is a strategic investment in restoring analytical thinking, empathy, critical examination skills, and cultural

Keywords:

Deep Reading, Digital Media, «Overton Window», Cognitive Practices, Cultural Integration, Interactive Platforms, Media Literacy

continuity within society. Supported by algorithmic systems, the Overton Window model can systematically shift this practice from marginal to widely accepted, fostering sustainable cognitive, cultural, and civic competencies and cultivating a new culture of conscious media consumption.

Вступ

У добу цифрової комунікації, коли інформаційний потік стає надмірно фрагментованим, а медіаспоживання – реактивним і короткотривалим, практика глибинного читання поступово відходить на периферію культурних й освітніх процесів. Її місце посідає кліпова логіка сприйняття, зорієнтована на миттєву емоційну реакцію та візуальну насиченість, що знижує здатність до аналітичного осмислення, концентрації та рефлексії. Унаслідок цього текст утрачає функцію інтелектуального простору діалогу, перетворюючись на інструмент швидкого враження, і культура сприйняття певною мірою стає поверхневою. Така трансформація комунікативної парадигми має доволі глибокі наслідки, адже вона послаблює когнітивну автономію особистості, обмежує здатність до критичного мислення й підриває основи культури в цілому й медіакультури зокрема. У цьому контексті збереження й актуалізація практики глибинного читання постає як інтелектуальний виклик сучасності, що потребує міждисциплінарних стратегій його повернення в поле соціокультурної норми.

Одним із потенційних механізмів такої культурної ресоціалізації, на наш погляд, може стати адаптація концепції «вікон Овертона» як моделі поступової зміни суспільних уявлень і норм. Її імплементація в культурний і соціокомунікаційний простір створює передумови для переосмислення читання не як архаїчної чи елітарної діяльності, а як сучасної інтелектуальної практики, що відновлює когнітивну зосередженість і рефлексивність у добу інформаційного перевантаження. Послідовне розширення прийнятності ідеї глибинного читання – від академічного середовища до масового медіапростору – може сформулювати нові підходи до сприйняття тексту, у якій осмислення, критичність і внутрішня зосередженість набувають статусу соціально престижних цінностей. За таких умов модель «вікон Овертона» постає не лише як теоретичний інструмент, а як стратегія відновлення культурної норми, здатної протистояти поверхневості цифрової доби.

Усвідомлення глибинного читання як чинника когнітивної стійкості та культурної рефлексії спирається на широкий міждисциплінарний корпус досліджень, присвячених взаємодії людини з текстом, медіа та цифровим середовищем. До цієї проблематики звертаються Altamura, V., Vargas, M., & Salmerón, L. (2023); Berkerts, S. (1994); Baron, J. (2021); Freeman, K., & Phillips, B. (2021); Froud, K., Levinson, L., Maddox, C., & Smith, P. (2024); Jenkins, G., Kelly, W., Clinton, C., McWilliams, J., Pitts-Willy, R., & Riley, E. (2013); Kahn, R., & Kellner, D. (2005); Carr, N. (2011); Mangen, A., Olivier, J., & Velay, J.-L. (2019); Turkle, S. (2011). Зокрема, останній акцентує на психологічних і соціальних наслідках

життя в цифровому середовищі, наголошуючи на маргіналізації автентичної взаємодії, складовою якої є глибинне читання як форма осмисленого контакту з текстом (Turkle, 2011). Такий тип взаємодії формує стійкі когнітивні зв'язки, що визначально впливають на здатність до рефлексії та якість міжособистісної комунікації. Необхідність відновлення цієї практики в умовах цифрової медіації знаходить емпіричне підтвердження в сучасних дослідженнях: експерименти Педагогічного коледжу Колумбійського університету (Froud etc., 2024) засвідчили активізацію глибших нейронних процесів під час читання друкованих текстів, а метааналіз, проведений Університетом Валенсії (Altamura etc., 2023), довів обмежений вплив цифрового читання на когнітивне опрацювання змісту. Сукупність цих результатів демонструє, що формат і середовище читання є визначальними чинниками розвитку критичного мислення, аналітичних умінь і громадянської свідомості.

У вітчизняному дискурсі значний внесок у вивчення трансформації статусу тексту та нових моделей взаємодії виробників і споживачів інформації зробили Бойко, О. І. (2024); Войтович, Н. О., & Імбіровська-Сиваківська, Л. А. (2024); Карпенко, О. В. (2016); Матвійчук, О. Є. (2025); Старагіна, І. П., Терещенко, В. М., & Панченков, А. О. (2020); Яценко, Т. О. (2019) та інші; їхні праці фіксують поступовий зсув медіаспоживання від суто інформаційного до рефлексивно-аналітичного режиму взаємодії з текстом, що супроводжується переосмисленням читання як когнітивного й культурного процесу. У цій інтелектуальній перспективі доречним є звернення до концепту О. Карпенка (Карпенко, 2016), який розглядає модель «вікна можливостей» як методологічний інструмент для аналізу механізмів суспільної рецепції нових ідей, визначаючи межі суспільної прийнятності залежно від рівня масової свідомості та впливу зовнішніх шоків. Розгляд цієї моделі як концептуальної рамки дає змогу артикулювати поетапні стратегії формування когнітивної культури медіаспоживача, за якими критичність, осмисленість, аналітична зосередженість поступово набувають соціальної ваги в цифровому середовищі.

Очевидним є те, що домінування короткоформатного аудіовізуального контенту трансформує структуру медіаспоживання, поступово маргіналізуючи глибинне читання як інтелектуальну практику, здатну забезпечувати когнітивну автономію та культурну рефлексію. Відсутність системних стратегій його підтримки спричиняє поверхнєве сприйняття навіть текстових медіапродуктів, зменшення аналітичної глибини мислення та ослаблення критичного потенціалу індивіда. За таких умов особливої актуальності набуває переосмислення міждисциплінарних моделей соціальної взаємодії, зокрема моделей «можливостей», які можуть бути використані не як інструменти маніпуляції, а як засоби поступового відновлення цінності читання через поєднання соціальних, медійних та освітніх стратегій. Такий підхід відкриває перспективу для формування нової культури інтелектуальної участі, де читання розглядається як суспільно значуща когнітивна й культурна практика.

Отже, *метою* цієї роботи є концептуалізація моделі поступового інтегрування глибинного читання в цифровий медіапростір як процесу соціокультурної трансформації, що спрямований на підвищення когнітивної, етичної та культурної зрілості суспільства шляхом осмисленого формування ціннісно значущих практик споживання текстів та медіаконтенту. Основним завданням статті є аналітичне осмислення застосування моделі «Вікна Овертона» для підвищення суспільної легітимності глибинного читання та розвитку культури критичного споживання інформації.

Методи та методики дослідження

Для реалізації мети статті застосовано комплекс теоретичних та концептуальних методів, що забезпечують послідовне й міждисциплінарне осмислення проблематики популяризації глибинного читання в цифровому середовищі. Використано теоретичний аналіз і синтез наукових джерел, що дає змогу систематизувати підходи до дослідження читальних практик, медіаспоживання, цифрової культури та комунікаційних стратегій, а також окреслити ключові інтелектуальні, культурні й соціально-комунікаційні аспекти проблеми. Концептуальне моделювання застосоване для критичного аналізу шести кроків моделі «Вікон Овертона» та формування логічних сценаріїв її потенційної імплементації в цифровому медіапросторі, що дає змогу оцінити умови поступової легітимації практики та її культурної видимості. Критична аналітична рефлексія забезпечує оцінку відповідності моделі етичним, культурним та освітнім нормам, підкреслюючи її аналітичну функцію без маніпулятивного характеру. Методологічна рамка поєднує гуманітарні, соціологічні та психологічні перспективи, забезпечуючи цілісне розуміння глибинного читання як соціокультурного й мисленнєвого феномена в умовах цифрової трансформації. Дослідження базується на систематичному аналізі наукових публікацій та вторинних статистичних даних, корпус яких містив понад 20 праць, охоплюючи механізми читання, культурні практики та медіаспоживання в українському й міжнародному контексті. Відбір релевантних кейсів, що відображають форми інституціоналізації глибинного читання: національні освітні програми, культурні ініціативи та громадські практики, дав змогу оцінити його суспільне визнання та культурну представленість. Синтез теоретичних, емпіричних і концептуальних даних дав змогу окреслити сучасний стан читацьких практик в Україні та сформулювати науково обґрунтовану основу для подальшого дослідження інтеграції глибинного читання в публічні, освітні та медійні контексти.

Результати та обговорення

У сучасному медіапросторі невинно відбувається зсув у бік короткоформатного, динамічного й аудіовізуального контенту, що відображає еволюцію когнітивних стратегій і культурних практик взаємодії з інформацією. Згідно з даними медіааналітичної платформи «Meltwater» та звіту Digital 2025 (Meltwater, 2025), традиційне телебачення й потокові сервіси зберігають провідну роль у споживанні контенту, тоді як у соціальних медіа домінує YouTube (Kemp, 2025). Така медіаструктурна ієрархія свідчить про посилення ролі відео як домінантної форми комунікації, що впливає на характер залучення, тривалість уваги та глибину когнітивної переробки контенту. Унаслідок цього спостерігається тенденція до зменшення часу, який користувачі приділяють рефлексивним читацьким практикам, що мають вищу когнітивну складність і вимагають довготривалої концентрації. У цьому контексті короткоформатний контент не лише трансформує інформаційну екологію, а й змінює структуру мислення, стимулюючи поверхнєве, фрагментоване сприйняття тексту. За умов таких структурних зрушень глибинне читання набуває особливої когнітивної та культурної ваги, оскільки воно не лише підтримує інтелектуальну рефлексію, а й протистоїть тенденції фрагментації свідомості, що зумовлена цифровою надмірністю. Зокрема, американська нейробіологиня М. Вулф у праці «Proust and the Squid: The Story and Science of the Reading Brain» (Wolf, 2008)

показує, що процес глибинного читання активує складні нейронні мережі, які відповідають за аналітичне мислення, інтерпретацію символів, емоційну емпатію та довготривалу концентрацію уваги, стаючи не лише культурною навичкою, а й практикою розумової й емоційної інтеграції, що розвиває здатність до саморефлексії. Подібні ідеї було висловлено ще С. Беркертсом, який у своїй праці «The Gutenberg Elegies» (Birkerts, 1994) розглядає глибинне читання як акт внутрішньої свободи, що істотно впливає на автономність мислення та здатність протистояти спрощеним алгоритмам цифрової культури. Отже, на підставі наведених положень можна дійти висновку, що глибинне читання справляє комплексний вплив на споживачів інформації, оскільки:

- формує комплекс когнітивних умінь: тривалу концентрацію, інтеграцію інформації в смислові структури, побудову причинно-наслідкових зв'язків і багаторівневу інтерпретацію тексту, що забезпечують розвиток аналітичного мислення, когнітивної глибини та здатності до аргументованого судження, водночас підтримуючи культурну пам'ять і інтелектуальну тяглість суспільства (Birkerts, 1994);
- розвиває моделі критичної перевірки інформації, зокрема здатність ідентифікувати логічні прогалини, розрізняти факт і тлумачення, оцінювати достовірність джерел та вибудовувати контраргументи; ці когнітивні навички слугують запобіжником проти дезінформації, поляризації й маніпулятивних наративів, забезпечуючи інтелектуальну сталість і демократичну якість суспільного діалогу (Lushchyk etc., 2024);
- активує емпатію, соціальну перспективу та моральну чутливість: за допомогою ідентифікації з персонажами або багаторівневого аналізу аргументації читач практикує перенесення себе в позиції інших; ця здатність є важливим ресурсом міжособистісної та соціальної стійкості, підтримуючи культуру діалогу та міжкультурне порозуміння в умовах інформаційної фрагментації й поляризації медіанаративів (Freeman & Phillips, 2021);
- постає не як культурна ностальгія, а як стратегічна інвестиція в освіту (курси та методики викладання читання), у дизайн медіаплатформ (режими «read mode», підтримка довгих форматів) і в громадські ініціативи (книжкові клуби, публічні читання, просвітницькі кампанії); ефективність таких інтервенцій може вимірюватися за показниками розуміння тексту, критичного мислення, медіаграмотності й громадянської участі, що робить їх такими, що підлягають перевірці, і підзвітними (Wolf, 2018);
- забезпечує інклюзивний доступ до знань і культурних смислів, водночас утверджуючи соціокультурне розмаїття як базову цінність, завдяки чому долається елітарність інформаційного обміну й активізується когнітивний розвиток, формування критичного мислення й громадянської свідомості як системотвірних чинників демократичної медіакультури (Войтович та Імбіровська-Сиваківська, 2024).

Отже, відновлення практики глибинного читання є ключовою умовою збереження когнітивної цілісності, здатності до саморефлексії та міжособистісного розуміння, адже завдяки тексту, що потребує концентрації, інтерпретації та аналітичної роботи, індивід опановує вміння розпізнавати складність людського досвіду, протистояти маніпуляціям і підтримувати автономію мислення. Утрата цієї практики загрожує не лише когнітивному здоров'ю, а й соціальній структурі: суспільство, позбавлене навичок глибокого осмислення, стає вразливим до поверхневих суджень, інформаційного шуму та емоційної поляризації. Саме тому глибинне читання – це не повернення до минулого, а стратегічна інвестиція в майбутнє, що забезпечує розвиток складного мислення, культурної тягlostі та гуманістичного бачення світу. Розробка й упровадження мультидисциплінарних

стратегій його популяризації здатна інтегрувати культурні, освітні та медійні підходи, формуючи стійкі когнітивні та соціальні навички. Так, однією з концептуально обґрунтованих стратегій, здатних забезпечити системне осмислення процесу та сформувані структуровані механізми стратегічного планування, реалізації й моніторингу впливу популяризації глибинного читання, є аналітично вивірена модель «Вікна Овертона» (вікна можливостей), розроблена американським дослідником Дж. Овертоном. Як зазначено на офіційному ресурсі «Mackinac Center for Public Policy» (Mackinac Center for Public Policy, 2019), президент центру, який після відходу автора моделі «вікон можливостей» популяризував і систематизував його концепцію, підкреслює, що суспільні зрушення не зводяться до політичних рішень згори, а відбуваються переважно через тривалу й поступову еволюцію ціннісних орієнтирів. Особливо це помітно в освітній сфері, де зміна суспільного сприйняття відкриває простір для нових моделей мислення, навчання й культурного розвитку, створюючи можливості для впровадження інноваційних практик (Mackinac Center for Public Policy, 2019). У нашому випадку реалізація цієї моделі може відбуватися завдяки таким крокам:

1. Етап «Непринустиме».

Хоча в українському суспільстві глибинне читання ще зберігає свою присутність, зростання популярності короткоформатного контенту поступово формує уявлення про нього як про анахронічну практику, несумісну з динамікою цифрової доби. Таке сприйняття відображає загальну тенденцію до переваги швидкого споживання інформації над аналітичним осмисленням і когнітивною рефлексією. У цифровому дискурсі утверджується переконання, що сучасна людина не має часу для тривалої концентрації, а текстові практики дедалі частіше витісняються візуальними, фрагментарними та розважальними форматами (Baron, 2021). Навіть освітні ініціативи, зокрема український проєкт «Інтелект України», стикаються з тим, що глибинне опрацювання тексту в аудиторії часто сприймається як зайва чи неактуальна активність. Учасники проєкту відзначають труднощі в залученні молоді до систематичного читання та дискусій навколо тексту, що підкреслює глибоко вкорінені стереотипи про його «непотрібність» у сучасній цифровій культурі (Intellect-Ukraine). Такі соціальні установки утверджують уявлення про глибинне читання як пережиток минулого, що потребує радикальної переоцінки в наступних етапах просування, і демонструють, що його відновлення стикається з комплексом когнітивних, культурних і медійних бар'єрів.

2. Етап «Радикальне».

На цьому етапі глибинне читання набуває статусу суспільно й навмисно рефреймованого практичного ідеалу: воно перестає сприйматися як приватна або анахронічна звичка окремих інтелектуальних груп і стає об'єктом публічного зацікавлення та колективного залучення в культурний дискурс. Завдання ініціатив полягає в демонстративному виведенні практики в публічну площину через організовані заходи, публічні дискусії, освітні програми та інституційні партнерства, що спрямовано на зміну уявлень про прийнятні форми читання та унормування глибинного опрацювання тексту. Ця трансформація ґрунтується на комплексі культурно-соціальних механізмів: репрезентації в масмедіа, створенні мереж читацьких спільнот і використанні цифрових інструментів, які спільно перетворюють індивідуальну практику на колективну діяльність із підвищеною видимістю та соціальною вагою (Austin, 2024). Інтерактивні формати, відкритий доступ до ресурсів і фасилітація спільнотних обговорень посилюють ефект

нормалізації, забезпечуючи когнітивні й емоційні умови для засвоєння нових читальних стандартів. Ілюстративним прикладом є діяльність локальних читацьких ініціатив, зокрема Книжкового клубу The Ukrainians Media в Києві, які через регулярні модерації, голосування та моделі колективного тлумачення сприяють розвитку критичного мислення та культурної рефлексії в ширших соціальних групах (Бойко, 2024). Таким чином, тут відбувається цілеспрямований перехід від відносно маргінальної практики до суспільно санкціонованої норми, що реалізується через синергію публічної демонстрації, інституційної підтримки й мережевих форм самоорганізації і створює підґрунтя для подальшого інтегрування глибинного читання в ширший культурний і політичний порядок.

3. Етап «Прийнятне».

На цьому етапі глибинне читання перестає бути виключно приватною або експериментальною практикою й набуває статусу культурної компетенції, що має суспільне й академічне визнання. Воно поступово інтегрується в публічні, освітні та професійні контексти, функціонуючи як інструмент розвитку критичного мислення, когнітивної стійкості й культурної самоідентифікації в умовах інформаційного перевантаження. Така трансформація відповідає логіці медіакультурної адаптації, коли практика стає суспільно релевантною через систематичне представлення в публічному дискурсі, інституційну підтримку й символічне закріплення. Глибинне читання набуває статусу не лише жесту протидії алгоритмічній поверховості споживання інформації, а й механізму інтелектуальної рівноваги, здатного поєднувати швидкість цифрової взаємодії з глибиною аналітичної рефлексії (Li & Yan, 2024). Яскравим прикладом суспільної прийнятності глибинного читання є міжнародний фестиваль «Книжковий Арсенал» у Києві, програма якого включає лекції, дискусії, презентації книг і культурні акції, що сприяють глибшому осмисленню текстів, розвитку критичного мислення та формуванню культурної рефлексії (Книжковий Арсенал, 2025). Цей кейс демонструє, що глибинне читання здобуває суспільну легітимність, стає видимим у масовому культурному просторі та закріплюється як нормована, ціннісно визнана практика, що визначає стандарти медіаграмотності та гуманітарної участі в умовах алгоритмізованого інформаційного середовища.

4. Етап «Розумне».

Ставши більш системною, практика глибинного читання починає сприйматися як науково обґрунтований інструмент розвитку мислення й аналітичних здібностей. Її ефективність підтверджується численними дослідженнями, які демонструють позитивний вплив на пам'ять, критичне мислення та здатність до рефлексивного осмислення інформації в умовах інформаційного перенасичення (Mangen etc., 2019). Практика активно підтримується експертами, освітянами та науковцями, інтегрується в освітні програми, наукові публікації та культурні ініціативи, а також у державні стратегії розвитку читання, що підтверджує її раціональну та суспільну цінність. Яскравим прикладом є Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія», схвалена Кабінетом Міністрів України, яка передбачає впровадження операційного плану на 2023-2025 роки та створює нормативну базу для популяризації глибинного читання на національному рівні (КМУ, 2023). Завдяки цьому глибинне читання формує обґрунтований раціональний вибір: його користь підтверджена науково, а соціальна й

освітня інтеграція створює передумови для подальшого переходу до масової популярності, забезпечуючи його стійку культурну й когнітивну значущість.

5. Етап «Популярне».

На передфінальному етапі глибинне читання виходить за межі експертного та освітнього середовища й набуває ознак масового культурного явища, поєднуючи когнітивну цінність із соціальною престижністю. Тут практика перестає бути предметом наукових дискусій або освітніх програм і стає складовою стилю життя, де осмислення текстів сприймається не лише як корисна діяльність, а і як бажана, модна та культурно значуща практика. Її значущість підтримується медіа, блогерами, освітніми платформами та культурними інституціями, а сама практика інтегрується в повсякденне життя через соціальні мережі, публічні ініціативи та сучасні медійні формати. Хоча глибинне читання поки що не стало масовою тенденцією і проявляється здебільшого точково, у рамках окремих проєктів та ініціатив воно демонструє потенціал для формування модного та культурно значущого тренду. В українському контексті цей процес уже має конкретні прояви: книжкові виставки та ярмарки, подкасти, освітні марафони, а також тематичні челенджі в соціальних мережах, які сприяють соціальній взаємодії та формуванню читацьких спільнот. Зокрема, YouTube-канал «VILNOMOV» (VILNOMOV, 2024) демонструє, як глибинне читання може стати трендом серед молоді та дорослих, пропонуючи практичні рекомендації щодо ефективного опрацювання текстів та формулювання власних думок. Завдяки інтерактивним відео, лайфхакам та дискусійним форматам канал стимулює обговорення прочитаного й підтримує створення спільнот навколо осмисленого читання. Розширення подібних медіапрактик сприяє перетворенню глибинного читання на бажану та престижну культурну практику, закріплюючи його соціальну вагу та потенційну масову популярність.

6. Етап «Нормальне».

На фінальному етапі глибинне читання стає частиною повсякденного життя та культурної практики, інтегрованою в освітні та соціальні контексти, де його сприймають не як нову чи незвичну ідею, а як очевидну та необхідну навичку. У теоретичному плані це може проявлятися через окремі заняття з рефлексії в школах та інших освітніх закладах, де учні читають тексти, обговорюють їхній зміст, аналізують сенси та формулюють власні висновки. На цьому рівні глибинне читання перестає потребувати активної популяризації чи захисту, оскільки воно інтегрується в когнітивні, освітні та культурні практики, формуючи базові компетентності громадянина в умовах інформаційної перенасиченості. В українському контексті такий стан поки що є потенційним досягненням майбутнього, яке можна реалізувати через послідовну популяризацію практики, розвиток культурних ініціатив й інтеграцію глибинного читання у формальні освітні програми та медіапростір, формуючи нові стандарти мислення та культурної участі в суспільстві.

На сучасному етапі розвитку читальних практик в Україні можна констатувати, що глибинне читання не опинилося на рівні «Неприпустиме» чи «Радикальне». Це свідчить про збереження його соціокультурної значущості й відсутність маргіналізації цієї практики в суспільній свідомості, адже історично глибинне читання займало в Україні широке культурне й соціальне поле, сприймалося як престижна та інтелектуально вагома практика, що забезпечувала когнітивну й духовну інтенсивність життя. За даними досліджень, зокрема бібліотечної статистики та соціологічних опитувань 70–80-х років

XX століття, українці демонстрували високий рівень читацької активності: значна частка населення систематично відвідувала бібліотеки, передплачувала періодичні видання й брала участь у культурно-просвітницьких заходах. Як засвідчують матеріали збірника *«Дитина і книга: погляд крізь призму часу»* (Рубан, 2014), саме в цей період формувалася цілісний інститут читання, що спирався на державну політику підтримки книжкової культури, розгалужену мережу бібліотек і шкільних програм, орієнтованих на розвиток читацької компетентності.

Сьогодні українське суспільство перебуває на перетині етапів «Прийнятне» та «Розумне», коли глибинне читання поступово отримує суспільну легітимність, підтримку експертів, освітян і культурних інституцій, а також інтегрується в частину освітніх, медійних і культурних практик, проте ще не охоплює широкі аудиторії. Такий стан відповідає сучасним концепціям медіакультурної адаптації, які підкреслюють, що успішне впровадження когнітивно значущих практик у суспільстві потребує поєднання публічної демонстрації, соціальної підтримки експертних та інституційних структур, а також поступової культурної нормалізації (Mangen etc., 2019). Такий перехідний етап є ключовим, адже саме на ньому формуються передумови для подальшої популяризації глибинного читання і його перетворення на соціально та культурно значущу норму, здатну протистояти викликам інформаційної перенасиченості та цифрового споживання контенту. Ініціативи, зокрема національна Стратегія розвитку читання «Читання як життєва стратегія», підтримка Кабінету Міністрів України та масштабні культурні події: Книжковий Арсенал у Києві, Фронтера в Луцьку, Bestseller Fest у Львові, Port в Одесі, Book Space Fest у Дніпрі та Літературний ярмарок у Харкові – свідчать про поступове розширення впливу глибинного читання поза межі освітнього та експертного середовища, забезпечуючи його видимість у масовому культурному просторі (Поліковська, 2024). Подібні ініціативи створюють основу для переходу практики на етап «Популярне», проте її реалізацію ускладнює домінування цифрових платформ з алгоритмічними системами рекомендацій, орієнтованих на швидке споживання контенту та миттєве задоволення інформаційних потреб користувачів (Baron, 2021). Алгоритмічна організація потоків інформації підсилює тенденції фрагментарного та поверхневого сприйняття, обмежуючи можливості тривалого осмислення текстів і розвитку критичного мислення, проте навіть у межах алгоритмізованого середовища є потенціал для переорієнтації цих систем на просування контенту з підвищеною аналітичною й культурною цінністю. Наприклад, співпраця з платформами «YouTube», «TikTok» та «Spotify» може сприяти формуванню окремих тематичних розділів, присвячених освітньому та літературному контенту, що стимулюватиме розвиток інтересу до глибинного читання та розширюватиме його присутність у цифровій культурі, зокрема через:

- створення тематичних плейлистів, серій відео та аудіоматеріалів із підвищеною аналітичною й освітньою цінністю, що забезпечуватиме поступове поглиблення розуміння теми, інтеграцію нових знань у вже наявний досвід, розвиток аналітичного мислення й критичної рефлексії;
- моделювання «когнітивних траєкторій» користувача, що передбачає алгоритмічно впорядковане пропонування поглиблених матеріалів після ознайомлення з базовим контентом і в результаті сприяє переходу від поверхневого сприйняття до системного осмислення знань;

- співпрацю з бібліотеками, університетами, видавництвами та фондами, яка забезпечує експертну верифікацію контенту, кураторську модерацію й інституційну підтримку, створюючи довіру та високоякісний освітньо-культурний простір, у якому алгоритми підтримують оптимальний порядок подачі матеріалу;
- організацію мінічеленджів, інтерактивних дискусій і сертифікаційних програм з алгоритмічно налаштованим порядком їх подання та стимулюванням користувацької активності, що дасть змогу поступово залучати аудиторію до системного опрацювання текстів і медіаконтенту.

Отже, узгоджене поєднання алгоритмічно оптимізованих цифрових платформ й інтерактивних форматів комунікації створює сприятливі умови для формування стійкої соціокультурної практики глибинного читання. Ефективна популяризація цього феномена потребує інтеграції швидких моделей цифрового споживання з аналітичною та критичною роботою над текстом. У цьому контексті дієвими інструментами масового залучення можуть бути алгоритмічно структуровані челенджі, зокрема челендж «Створи короткоформатне рефлексивне відео про улюблену книжку», які передбачають осмислений вибір тексту, синтез прочитаного й формулювання власних висновків з акцентом на критичне переосмислення змісту. Такий формат поєднує доступність і динаміку цифрового середовища з глибиною аналітичного мислення, стимулюючи когнітивне занурення, творчу рефлексію та соціальну взаємодію. У результаті навколо практики глибинного читання можуть сформуватися спільноти, для яких вона є не лише інтелектуально цінною, а й соціально престижною діяльністю, здатною протистояти фрагментації інформаційного простору та сприяти розвитку критичного мислення серед молодіжної аудиторії.

Висновки

Зважаючи на проведений аналіз, алгоритмічно структуровані цифрові платформи стимулюють поверхневе та фрагментарне сприйняття інформації, що ускладнює глибоку когнітивну роботу й підкреслює необхідність стратегічних втручань для формування стійких когнітивних навичок. У цьому контексті глибинне читання є не лише освітньою чи культурною практикою, а й стратегічною інвестицією в когнітивний, соціальний та ментальний розвиток суспільства, відновлюючи аналітичне мислення, здатність до критичної перевірки інформації, емпатію та підтримуючи культурну тяглість. Поступова інтеграція цієї практики в суспільну свідомість – від маргіналізації до нормалізації та соціального схвалення – відображає формування нових соціальних норм, що забезпечують легітимність критично рефлексивної культури медіаспоживання. Сучасні національні та локальні ініціативи: книжкові фестивалі, читацькі клуби, медіачеленджі та освітні програми – демонструють практичне відновлення глибинного читання в масовому культурному просторі та поступове підвищення його суспільної видимості. У цьому процесі модель «Вікна Овертона» набуває прикладного значення не як інструмент легітимізації непопулярних (маніпулятивних) ідей, а як стратегічний механізм просування освітніх і культурних практик. За підтримки сучасних алгоритмічних систем рекомендацій вона дає змогу планувати популяризацію та інтеграцію глибинного читання в публічні, освітні та медійні контексти, перетворюючи експертну практику на соціально значущу

норму та сприяючи формуванню стійких когнітивних, культурних і громадянських компетенцій.

Література

- Бойко, О. І. (2024). 9 українських читацьких клубів: від «прихованого» літературознавства до бібліотечних посиденьок. *Chytomo*. https://chytomo.com/9-ukrainskykh-chytatskykh-klubiv-vid-prykhovanoho-literaturoznavstva-do-bibliotechnykh-posydenok/?utm_source
- Войтович, Н. О., & Імбіровська-Сиваківська, Л. А. (2024). *Медіаграмотність: технології і практичне застосування* (за заг. ред. В. Ф. Іванова). Академія української преси; Центр вільної преси. <https://www.aup.com.ua/book-review/mediagramotnist-tehnologii-i-prakt/>
- Кабінет Міністрів України. (2023). Розпорядження № 190-р «Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року ‘Читання як життєва стратегія’ та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки». Київ. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-chitannya>
- Карпенко, О. В. (2016). «Вікно Овертона» як універсальна модель прийняття соціально-орієнтованих управлінських рішень. *Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць*, (4), 61–68. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2016_4_8
- Матвійчук, О. Є. (2025). Читання як інструмент формування життєвої стратегії особистості в умовах інформаційного суспільства. *Педагогічна Академія: наукові записки*, (20). <https://doi.org/10.5281/zenodo.16809986>
- Книжковий Арсенал. (2025). *Спеціальні проєкти*. <https://book.artarsenal.in.ua/spetsialni-proekty/>
- Поліковська, Ю. (2024). 76% книг, прочитаних громадянами у 2024 році, є українськомовними, — дослідження УІК. *MediaSapiens*. <https://ms.detector.media/internet/post/36964/2024-12-13-76-knyg-prochytanykh-gromadyanamy-u-2024-rotsi-ie-ukrainskomovnymy-doslidzhennya-uk/>
- Рубан, А. І. (2014). Дитяче читання: Погляди вчених, педагогів, письменників із давніх часів до сьогодення. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*, (4), 352. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8580/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8B%20%D0%B8%D0%B7%20Sbirnyk_nauk_prac_4.pdf
- Старагіна, І. П., Терещенко, В. М., & Панченков, А. О. (2020). *Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник*. Соняшник. <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/NUS-Chyt-komp-Staragina-Sonyashnyk.pdf>
- Яценко, Т. О. (2019). Читацька компетентність учнів як ключове поняття сучасної шкільної освіти. У *Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в закладах загальної середньої освіти: теоретичний і практичний аспекти* (матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 4 листопада 2019 р.). Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718491>

- Altamura, V., Vargas, M., & Salmerón, L. (2023). Study shows digital leisure reading does little to improve reading comprehension for students. *Phys.org*. American Educational Research Association. <https://phys.org/news/2023-12-digital-leisure-comprehension-students.html>
- Austin, E. W. (2024). Media literacy theory of change and the message interpretation process. *Communication Theory*, 34(4), 167–185. <https://academic.oup.com/ct/article/34/4/167/7756519>
- Baron, N. S. (2021). *How we read now: Strategic choices for print, screen, and audio*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190084097.001.0001>
- Birkerts, S. (1994). *The Gutenberg elegies: The fate of reading in an electronic age*. Faber and Faber. https://www.d.umn.edu/~cstroupe/handouts/4250/birkerts_gutenberg-elegies-intro_C1_excerpts.pdf
- Carr, N. (2011). *The shallows: What the Internet is doing to our brains*. W. W. Norton & Company. <https://catalog.libraries.psu.edu/catalog/7068219>
- Freeman, K. J., & Phillips, B. (2021). The use of creative writing and staged readings to foster empathetic awareness and critical thinking. *The Asia Pacific Scholar*, 6(3), 75–82. <https://doi.org/10.29060/TAPS.2021-6-3/OA2366>
- Froud, K., Levinson, L., Maddox, C., & Smith, P. (2024). Children derive deeper meaning from printed texts than screens. *PLOS ONE*. Teachers College, Columbia University. <https://www.tc.columbia.edu/articles/2024/may/children-derive-deeper-meaning-from-printed-texts-than-screens/>
- Jenkins, H., Kelley, W., Clinton, K., McWilliams, J., Pitts-Wiley, R., & Reilly, E. (2013). *Reading in a participatory culture: Remixing Moby-Dick in the English classroom*. Teachers College Press. <https://archive.org/details/9780262513623/page/n7/mode/2up>
- Intellect-Ukraine. (n.d.). *Intellect-Ukraine*. <https://intellect-ukraine.org/>
- Kahn, R., & Kellner, D. (2005). *Reconstructing technoliteracy: A multiple literacies approach*. *E-Learning and Digital Media*, 2(3). <https://doi.org/10.2304/elea.2005.2.3.4>
- Kemp, S. (2025). *Digital 2025: Global overview report*. DataReportal. <https://datareportal.com/reports/digital-2025-global-overview-report>
- Li, Y., & Yan, L. (2024). Which reading comprehension is better? A meta-analysis of the effect of paper versus digital reading in recent 20 years. *Telematics and Informatics Reports*, 14, 100142. <https://doi.org/10.1016/j.teler.2024.100142>
- Lushchyk, Y., Bilotserkovets, M., Fomenko, T., & Klochkova, T. (2024). Perception and attitude of Ukrainian higher education students toward the development of media literacy and critical thinking in learning English as a foreign language. *Journal of Curriculum and Teaching*, 13(1), 180. <https://doi.org/10.5430/jct.v13n1p180>
- Mackinac Center for Public Policy. (2019). *The Overton Window*. <https://www.mackinac.org/OvertonWindow>
- Mangen, A., Olivier, G., & Velay, J.-L. (2019). Comparing comprehension of a long text read in print book and on kindle: Where in the text and when in the story? *Frontiers in Psychology*, 10, Article 38. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00038>
- Meltwater. (2025). Digital 2025: AI accelerates, YouTube tops user charts, social ad spend soars and more: Press release. <https://www.meltwater.com/en/about/press-releases/digital-2025-ai-accelerates-youtube-tops-user-charts-social-ad-spend-soars-and-more>

- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other.* Basic Books.
https://www.researchgate.net/publication/50382537_Alone_Together_Why_We_Expect_More_from_Technology_and_Less_From_Each_Other
- VILNOMOV. (2024). *Секретна формула читання. Як взяти від книжок максимум, щоб гарно формулювати думки* [YouTube-канал]. <https://www.youtube.com/@vilnomov>
- Wolf, M. (2008). *Proust and the squid: The story and science of the reading brain.* Harper Perennial. <https://www.maryannewolf.com/proust-and-the-squid>
- Wolf, M. (2018). *Reader, come home: The reading brain in a digital world.* Harper. <https://www.harpercollins.com/products/reader-come-home-maryanne-wolf>

Reference

- Boiko, O. I. (2024). 9 ukrainських чytatsьких клубів: від «прихованого» літературознавства до бібліотечних поsyденок. *Чyтомо*. https://chytomo.com/9-ukrainskykh-chytatskykh-klubiv-vid-prykhovanoho-literaturoznavstva-do-biblioteknykh-posydenok/?utm_source [in Ukraine]
- Voitovych, N. O., & Imbirovska-Syvakivska, L. A. (2024). *Mediagramotnist: tekhnologii i praktychne zastosuvannya* (za zah. red. V. F. Ivanova). Akademiia ukrainskoi presy; Tsentr vilnoi presy. <https://www.aup.com.ua/book-review/mediagramotnist-tekhnologii-i-prakt/> [in Ukraine]
- Kabinet Ministriv Ukrainy. (2023). Rozporyadzhennia № 190-r “Pro skhvalennia Stratehii rozvytku chytannia na period do 2032 roku ‘Chytannia yak zhyttieva stratehiia’ ta zatverdzhennia operatsiinoho planu yii realizatsii na 2023–2025 roky”. Kyiv. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-chitannya> [in Ukraine]
- Karpenko, O. V. (2016). «Vikno Overtona» yak universalna model pryiemennia sotsialno-orientovanykh upravlinskykh rishen. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia: zbirnyk naukovykh prats*, (4), 61–68. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2016_4_8 [in Ukraine]
- Knyzhkovyi Arsenal. (2025). *Spetsialni proekty*. <https://book.artarsenal.in.ua/spetsialni-proekty/> [in Ukraine]
- Matviychuk, O. Ye. (2025). Chytannia yak instrument formuvannya zhyttyevoi stratehiyi osobystosti v umovakh informatsynoho suspilstva. *Pedahohichna Akademiya: naukovyi zapysky*, (20). <https://doi.org/10.5281/zenodo.16809986> [in Ukraine]
- Polikovska, Y. (2024). 76% of books read by citizens in 2024 are in Ukrainian, – UIK study. *MediaSapiens*. <https://ms.detector.media/internet/post/36964/2024-12-13-76-knyg-prochytanykh-gromadyanamy-u-2024-rotsi-ie-ukrainskomovnymy-doslidzhennya-uik/> [in Ukraine]
- Ruban, A. I. (2014). Dytiache chytannia: Pohliady vchenykh, pedahohiv, pysmennykiv iz davnykh chasiv do siohodennia. *Naukovi pratsi Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi biblioteki Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho*, (4), 352. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/8580/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8B%20%D0%B8%D0%B7%20Sbirnyk_nauk_prac_4.pdf [in Ukraine]

- Starahina, I. P., Tereshchenko, V. M., & Panchenkov, A. O. (2020). *Nova ukrayins'ka shkola: rozvytok chytats'koyi kompetentnosti v uchniv pochatkovoyi shkoly v systemi intehrovanoho navchannya: navchal'no-metodychnyy posibnyk*. Sonyashnyk. <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychnyy-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/NUS-Chyt-komp-Staragina-Sonyashnyk.pdf>
- Yatsenko, T. O. (2019). Chytats'ka kompetentnist' uchniv yak klyuchove poniattia suchasnoï shkil'noyi osvity. U *Realizatsiya kompetentnisno-oriyentovanoho navchannya v zakladyakh zahal'noyi seredn'oyi osvity: teoretychnyy i praktychnyy aspekty: materialy Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu, m. Kyiv, 4 lystopada 2019 r.* Pedahohichna dumka. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718491>
- Altamura, V., Vargas, M., & Salmerón, L. (2023). Study shows digital leisure reading does little to improve reading comprehension for students. *Phys.org*. American Educational Research Association. <https://phys.org/news/2023-12-digital-leisure-comprehension-students.html>
- Austin, E. W. (2024). Media literacy theory of change and the message interpretation process. *Communication Theory*, 34(4), 167–185. <https://academic.oup.com/ct/article/34/4/167/7756519>
- Baron, N. S. (2021). *How we read now: Strategic choices for print, screen, and audio*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190084097.001.0001>
- Birkerts, S. (1994). *The Gutenberg elegies: The fate of reading in an electronic age*. Faber and Faber. https://www.d.umn.edu/~cstroupe/handouts/4250/birkerts_gutenberg-elegies-intro_C1_excerpts.pdf
- Freeman, K. J., & Phillips, B. (2021). The use of creative writing and staged readings to foster empathetic awareness and critical thinking. *The Asia Pacific Scholar*, 6(3), 75–82. <https://doi.org/10.29060/TAPS.2021-6-3/OA2366>
- Froud, K., Levinson, L., Maddox, C., & Smith, P. (2024). Children derive deeper meaning from printed texts than screens. *PLOS ONE*. Teachers College, Columbia University. <https://www.tc.columbia.edu/articles/2024/may/children-derive-deeper-meaning-from-printed-texts-than-screens/>
- Jenkins, H., Kelley, W., Clinton, K., McWilliams, J., Pitts-Wiley, R., & Reilly, E. (2013). *Reading in a participatory culture: Remixing Moby-Dick in the English classroom*. Teachers College Press. <https://archive.org/details/9780262513623/page/n7/mode/2up>
- Intellect-Ukraine. (n.d.). *Intellect-Ukraine*. <https://intellect-ukraine.org/> [in Ukraine]
- Kahn, R., & Kellner, D. (2005). *Reconstructing technoliteracy: A multiple literacies approach*. *E-Learning and Digital Media*, 2(3). <https://doi.org/10.2304/elea.2005.2.3.4>
- Li, Y., & Yan, L. (2024). Which reading comprehension is better? A meta-analysis of the effect of paper versus digital reading in recent 20 years. *Telematics and Informatics Reports*, 14, 100142. <https://doi.org/10.1016/j.teler.2024.100142>
- Lushchyk, Y., Bilotserkovets, M., Fomenko, T., & Klochkova, T. (2024). Perception and attitude of Ukrainian higher education students toward the development of media literacy and critical thinking in learning English as a foreign language. *Journal of Curriculum and Teaching*, 13(1), 180. <https://doi.org/10.5430/jct.v13n1p180>
- Mackinac Center for Public Policy. (2019). *The Overton Window*. <https://www.mackinac.org/OvertonWindow>

- Mangen, A., Olivier, G., & Velay, J.-L. (2019). Comparing comprehension of a long text read in print book and on kindle: Where in the text and when in the story? *Frontiers in Psychology*, 10, Article 38. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00038>
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other.* Basic Books. https://www.researchgate.net/publication/50382537_Alone_Together_Why_We_Expect_More_from_Technology_and_Less_From_Each_Other
- VILNOMOV. (2024). *Секретна формула читання. Як взяти від книжок максимум, щоб гарно формулювати думки* [YouTube-Channel]. <https://www.youtube.com/@vilnomov>
- Wolf, M. (2008). *Proust and the squid: The story and science of the reading brain.* Harper Perennial. <https://www.maryannewolf.com/proust-and-the-squid>
- Wolf, M. (2018). *Reader, come home: The reading brain in a digital world.* Harper. <https://www.harpercollins.com/products/reader-come-home-maryanne-wolf>

**Сприяння глибокому читанню
завдяки моделі «Вікна Овертона»**

Євгенія Кияниця,
доцент, кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики та реклами,
Державний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)

Анотація.

У статті розглядається трансформація цифрових медіапрактик у контексті домінування короткоформатного аудіовізуального контенту, що поступово витісняє глибинне читання як форму когнітивної взаємодії з текстом.

Мета. Дослідження спрямоване на концептуалізацію інтеграції практики глибинного читання в сучасне цифрове середовище через застосування моделі «Вікна Овертона» як інструменту стратегічного планування переходу від маргіналізації до повної нормалізації та суспільного схвалення цієї когнітивної практики.

Методика. Використано комплекс міждисциплінарних підходів: аналіз і синтез наукової літератури, метод концептуального моделювання, аналітична рефлексія, що дали змогу осмислити трансформацію когнітивних практик під впливом алгоритмічно структурованих цифрових платформ та короткоформатного контенту.

Результати. Доведено, що домінування короткоформатного аудіовізуального контенту стимулює поверхневе сприйняття інформації, витісняючи глибинне читання. Запропоновано трактувати модель «Вікна Овертона» у позитивному ключі – як ефективний механізм популяризації освітніх і культурних практик. Розроблено рекомендації щодо використання цифрових платформ та алгоритмів рекомендацій для поступового просування глибинного читання через інтерактивні формати (челенджі, тематичні добірки, серії відео- та аудіоматеріалів, онлайн-клуби, книжкові фестивалі), що перетворюють його на соціально значущу норму.

Висновки. Глибинне читання є стратегічною інвестицією у відновлення аналітичного мислення, емпатії, критичної перевірки інформації та культурної тягlosti суспільства. За підтримки алгоритмічних систем модель «Вікна Овертона» дає змогу планомірно перевести цю практику зі статусу маргінальної в загальноприйнятую, формуючи стійкі когнітивні, культурні й громадянські компетенції та нову культуру усвідомленого медіаспоживання.

Ключові слова: глибинне читання, цифрові медіа, вікно Овертона, когнітивні практики, медіаграмотність, культурна нормалізація.

